

A régi jó táblabira*

Keczeli István jellemrajza

Ujfalvi Sándor

Keczeli István jellemrajzát adom táblabirói, családfői és gazdai színezetben. Nem oly régi a dolog, de a közelebbi idők úgy megváltoztatták házi s társas életünket, az akkori szokások annyira eltérők a mostaniaktól, hogy igen nehezen lehet értelmezni.

Egyike volt ő a régi jó táblabiráknak: kiknek emlékét századunk haladásra törő korszellemé okkal és ok nélkül oly sokféleképp támadá meg: s kiknek sirkövére a lefolyt forradalom s a bekövetkezett kényuralom... ez egyetlen pontban egyetértve... felírák e nemzetünkre nézve baljóslatu szavakat: „ez osztály meghalt és fel nem támadhat soha”. E halál a történelem kikerülhetetlen exigenciái közé tartozott: mert az újabb táblabirói nemzedék nem tudá magát elvonni az újító korszellem befolyásától s önmaga kezdé levetni eredetiségét; s ezzel elveszté erejét, mely főképp a gondolkozás s a szokások ugyanazonosságában rejlett. A korban még, melyben *Keczeli István* élt, egy táblabiró képe jellemzé az egész osztályt... de később több oldalú miveltségre kezdett vágni az ősök boldog életével elégtelen utókor; kényelmetleneknek találá az apák öltözeteit, tűzre raká az avult bútorokat, átalakítá a háztartás rendét, s miután felölté a külsőségeket, újító szelleme kiterjedt belső lelki életére... törvényeire: s ez újítások következtében nemsokára oly idő állt be, melyben a táblabirói osztály még élt ugyan, de a szem sehol nem láthatá: mert szemlélve az átalakult egyéniségeket, ahány, annyiféle miveltségre törve, senki nem tudhatá őket egy testté, a hajdan oly erős táblabirói osztállyá egybeforrasztani. A táblabirói osztály megszűnt compact lenni, ellenei könnyen legyőzhették és nem becsülik emléküket. De mig zajong... apáink, a jó táblabirák sirja felett elleneink tora... rajtunk, a hű utódokon áll megőrizni ez osztály képét, úgy, miként a jó *Keczeli István* idejében élt.

A kép egyszerű: nem csillognak rajta a világi nagyravágyás és külföldieskedés szemfényvesztő színei; de e kép elárulja, hogy a táblabirói osztály boldog volt,

* *Ujfalvi Sándor emlékiratai*. Kolozsvár: Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, 1941: 171–184. Sajtó alá rendezte és kiegészítésekkel közreadta: Dr. Gyalui Farkas.

és boldog hazát alkotott, hol nagy és kicsiny elégült volt egyaránt, mert korlátozni tudá vágyait és fékezni szenvedélyeit: s a történelem bosszuálló angyala korunk balsorsa által nem a táblabíró ősök bűneit bünteti mibennünk... mert ők az ártatlan patriarchalis paradicsomi élet hű példányai voltak, de önnön tévedésünket fenyíti, midőn intő például állítja fel az osztályt; mely önmaga dobá el az ősök csendes szokásait s szabad fékre ereszté ismeretlen boldogságra törő szenvedélyes vágyait.

Keczeli, a régi jó időkből fennmaradt eredeti példány volt, amilyen a civilizált európai nemzetek közt csak a magyarnál volt még található, de ma már ott sem léteznek, rendre kihaltak. Nyugodjanak békével a jámborok, mert ha visszas, gondfödté napjainkra vissza kellene pillantaniok, emberi s hazafi szívek megrepedne és örök álmukra visszakivánoznának.

Eredete, régi tősgyökeres nemes; családi származását a magyar vezérekig vitte fel és arra sokat is tartott... A kolozsvári ref. iskolában tanult deákul, a magyar történelmet és földleírást: azután a honi törvény gyakorlati részét Vásárhelytt. Más tudományról, minthogy nem volt rá szüksége, mit sem tartott. Tanolását (sic!) végezve, haza szállott ősei lakába. Gazdászathoz nem fogott, csak folytatá azt azon az úton, mint elei századok óta vitték legkisebb változás nélkül: a házban is, az udvaron épület, butor, ló, marha és gazdasági eszközök egytől egyig a hajdaniak.

Kivánságai kevesek és korlátoltak lévén, szükségei nem voltak. Háztartáson, életmódon, török-szakad költségkiszérésen nem aggódott. Jövedelme kevés volt, kiadását még kevesebbre szabta. Maga, neje és gyermekei öltözetök a század elején ugyanaz volt, mint utólján. A civilizáció mérge... a divat... ismeretlen lévén, újítás s változtatásnak semmi sem volt alárendelve. Házi butorai jó erős fából, s keményen készítve, századokig tartottak. Konyháját csüre, majorháza, gyümölcsöse, szőlője, juh- és sértés nyája bőven ellátta. Cselédei ruházatja mind a háztól telt ki. Maga s családja öltözete kitünő erős, tartós kelmeből készítve, ritkán, csak évek mulva ujjaték meg.

Házától ritkán s csak kiváló esetben ment ki. Ilyenkor nem mulasztá el néhány kispénzt vetni zsebébe... koldusnak alamiznára: egyéb kiadása úgy sem volt. Ismerőihöz vagy rokonaihoz szállt: akik cselédestől s lovastól jó szívvvel ellátták. Vendégfogadók helyett akkor csakis korcsmák léteztek: hova csak korhely járt. Nemes úri ember szégyelte betérni.

A pénzen... korunk nélkülözhetetlen főkellékén... nem törte eszét. Kevés szüksége lévén, megveté a pénzt, mint haszontalanságot. Sőt mint csalási eszközt nem becsületes ember... kezére méltatá.

Háztartás és ház felosztás változtatás nélkül mind a régi. A keskeny, szűk oldalszobába egy terjedelmes kihúzó magos lábu ágy, alatta széles karikás ágy a gyermekeknek. A falon hosszú fenyőfogason fonalak, gomolyák, matollák, ecsetek. Alatta egy kis fogason a gyermekek köntöse. Szembe egy párkányos,

tarkára festett fogason óntalak, tángyérok, kanalak, sótartók tisztán, jól kisúrolva és szép rendben. Mellettök apróbb és tágasabb kupakos cserép holyagosak. A falban hatalmas almárium. Kétfelé nyíló ajtaja márvány szinezetű, közepén óriási tulipánt festve, oldalfélt jukatos pléhtábla szellőzésért. Alól a háziasszony köntöse, csinos, jó rendben levendula virág közt: feljül a polczokon aszalt szilva, dió, magyaró, mákos vagy mézes kalács. Más polczon az úr és gyermekek fehér neműi: legfelül kis szalmás üvegekben köményes, fenyő és mézes pálinkák, az úr csemegéi. Az almáriom kinyíló felső párkányzatán öblös üvegekben rózsa, málna, vörös szőlő és málécúsza eczetek. Kulcsa az asszony zsebében van. Ez a ház szentélye. Titkait csak ő birja. Az úr az éji időn kívül ritkán fordul meg a hálószobában. Neje rendesen itt van gyermekeivel: itt folytatja gazdasszonysága ezerféle apróságait. Fehér cipő és ünnepre kalácsütés itt történik. Itt imádkoztatja gyermekeit: tanítgatja a betűket s számokat ismerni. Itt imádkozik maga is.

Hátul egy alacson, keskeny ajtó nyílik az éléstárba: a sarokba korhadt lépcsők visznek fel a ház híjára, a főraktárba. Kirekesztőleg az asszony felügyelete alatt állnak: csak ő tudja, mi és hol áll bennök.

A háló szobából más ajtó az étterembe vezet: mely egyszersmind nappali-, vendég s a háziúr lakó- s írószobája. A bútorok benne, egy ágy, fapamlag, hat szék, ebédlő- és íróasztal: mind régiek, szilvafából jó erősen készítvék: de bőrös szék vagy pamlag egy sincs. A magos lábakon álló ágyon nagy rakás ágy némű tornyosul fel szinte a padlásig, avatég, a háznál szótt szórtakaróval borítva. Az ágy alatt ócska ekevas, pántok, ráf, sikótyuk, kerékkarikák, fejszék, furuk, szegek, hosszú kötél, istrangok, kötőfékek. Egy nagy kő só, belől a fal mellett avatag bőr rostában kotozó tyúk. A falon füst miatt, koromfekete, hosszú fenyőfogason régi török puskák, pisztolyok, török kések, buzogányok függnek: jó rendben, de nem használtatván, pókháló s porlepték. A kardok hüvelybe rozsdásodva. Szembe más hosszú fogason hatalmas medvebőr, uton szekér bakra használják, itthon pedig, ha több a vendég, földre terítve az ifjabbaknak hálóhelyül. Mellette az ősi farkasbőrbunda: családi clenodium, atyja és nagyatya is viselték, de még mind jó állapotban van s látszik rajta, hogy gonddal kezelte. Azután az inneplő mente, mellény, nadrág: téli, nyári báránybőr kucsmák. Inneplő kalap. Durva posztóból nagy fehér köpeny, rezes kard, kokos nádbot, ló-csontból pár csáklya, vas macskák hosszabb-kurtább fűrészek: néhány pár izmos törökbúzacső, hajánál össze akasztva. A végin egy nagyobb s egy kisebb csikó bőrös kulacs.

A szoba közepén a mester gerendáról vastag spárgán, csüng a búzakoszoru: mely egyik aratástól a másikig gondosan őriztetik. A mester gerendára négy vadász lőfegyver van feltaszitva, az úr, szakács, bíró és a cigánypeczér számukra. Ugyan oda vannak halmozva a családi és pörös okiratok, jól megfüstölve és porosodva.

A szoba homlokán keskeny íróasztal vékonyan párkányozva, avatég poros levelekkel rendetlenül felhalmozva. Ezeken áll a régi, színehagyott Biblia fekete bőrtáblával, melyben a házi úr nősülése és gyermekei születésök idejét, Istent dicséret és minden jó kívánatai kíséretében pontosan följegyzi. Azután *Verbőczy* hármaskönyve, kutyabőrbe kötve és *Hankens* Bálint kalendáriuma. Ez utóbbi a napi események hű naplója és a kiadások deftere. Az irományokon a kurtább-hosszabb róvások: melyeken csak az úr s a bíró tudnak eligazodni. Rézpor helyett apró porond: a kiszáradt tintatartóba, ha írni akar az úr, ecetet tölt.

Az író asztalon, a mester gerendán és a fegyveres fogason senkinek sem szabad valamihez nyulni, törölgetni vagy leporozni, mert olyankor a csendes természetű házi úr egyberánczolja szemöldökét.

Az ajtón vas horgon függ az úr borzbőr vadásztarisnyája s rajta a bőrkorbács, a kopók kiüzésire. Az ajtóval szemközt a falon, magasan áll az aranyozott rámajú régi tükör: ebben borotválkozik az úr, de jól felágaskodva és magos fekvéséért igen jó szemet igényel: mert füst, por, légy pusztító nyomdokaikat hagyták rajta. A tükör háta mögött nagyapjáról öröklött csupor nagyságu hosszúszáru tajtékpipa, öklömnyi zöld bojtjal: mit csak nagy ünnepeken használ, vagy kiváló vendégének tölti meg. Ugyancsak a tükör háta megett vannak beszurva a közelebb kapott levelek s apróbb czédulák. A tükör alatt a falon fenyőfa, kis pipa fogason 4 hosszú száru borgai s egy rövid száru debreczeni makra pipa: alattok horgas szegen csüng a zsiros, nagy kostök.

A falon diszlenek az utolsó *Rákóczy*, *Apafy* Mihály s *Verbőczy* képei, elnyútt, alig ismerhető alakba. Ezeken kívül apja, nagyapja képei, továbbá a maga és neje majomhoz inkább, mint emberi alakhoz hasonlító, közelebből *Gáti* által festett mellképek: a kit külföldről nem rég hozatott gróf *Haller* Kapjonba olaszfalakot festeni. Ha B.-Szolnokban még ma is torz festvényt, akár régi olasz falat látsz, bizton tudhatni, hogy a *Gáti* mesterműve.

Oldalfélt a falon függ a kakukos pókháló lepte nagy óra: de nem szól. Rég elromlott. Egy obsitos néhányszor javítgatott már rajta: de még nem szól s a gazda belé restelt már az oknélküli munkába.

Az étterem egy harmadát az öreg kemencze és terjedelmes tűzhelye foglalja el. A család itt magosan lobogó láng mellett körülülve teszi a téli estvéli munkát, *Bembe* cigány peczér szittya a tüzet, hogy egy pillanatig se szakadjon meg. Ezen kívül ő forgácsot szed, a sertéshizlalásra burjánt, csalánt és disznó dinyét gyűjt: és a széjjel tojó tyúkok tojásait a veteményes táblák közül és a kertek alól fölszedgeti, míg a kopó rájuk nem akad. Rendes hálóhelye a puczik belseje: mellette és körülte a tűzhelyen elnyulva, kényökre heverésznek Dudás, Sipos, Hangos, Lámpás, Drangos, Fecske... a házi úr kedvencz kopói. Elhizottságuk azt mutatja, hogy ritkán használtatnak. De nem szabad ám azokat bántani, csak megriasztani sem: pedig ágyba, ágy alá, asztalra, padra széltiben fölheve-

résznek, ebéd alatt az asztalról pecsenyét, kenyeret, sajtot széltiben lekapkodnak. De elégtételt még sem szabad venni.

Az étterem közepén kihúzó asztal, négy nagy gombon álló erős bikkfa lábakon, köröskörül „Isten fizessé”-nek neveztetett széles párkányzat, min kényelmesen nyugszik a láb. A terített asztalon ontalak és tányérok, ezek alatt szalmatányér, kézepén hosszú szalmaszőnyeg, hogy az ónedények bé ne piszkolják a tiszta abroszt. A házi úr tányéra mellett őznyelű kés és villa, mellettök még egy hosszú izmos kés és a cigánykovács készítette nagy rozsdás aczél. A pecsenyét rendszerint az úr, vagy vendégei közül az ifjabb tráncsirozza: ami nagy beletanulást igényel s míg az ifjak kellően bele nem gyakoroltatnak, néha guny és kacaj tárgyaivá válnak. Egy elhibázott szelés, vagy a műtét alatt a rendes sorozat megtévesztése, a különben szelid jellemű házi urat képes kitörésre bírni. A tráncsirozási rövid műtét és az evőkések kifenésivel az úr munkássági köre merőben be is fejeződik. A háziasszony előtt régi ezüst kopott kalán, még ismerhető rajta kevéssé az arany fútatás, egy pár nagyon vékonyra kopott ezüst nyelű kés, szülőitől öröklötte: a vendégek és gyermekek előtt czinkalán és csontnyelű kés. Az asztal közepén öblös leveses onkalán, erős fekete fanyéllel.

A háziaknak s vendégeknek rendszeren a házi asszony osztja ki a feltálatl étkeket: a jobb falatokat férje számára fen hagyván, aki egyedül magára kirekesztőleg a tából étkezik: fején éték alatt télen, nyáron hatalmas báránybőr kucsma. A család tagjai már rég felkeltek az asztaltól, de a háziúr magára még mind csemegél a nője által rendre eleibe rakott izletes, házi csemegékből.

Ebédén négy, vacsorán három tál éték: minőségök, ízök, színök, szagok minden időben egyforma. A jobbágy fiuból szakácsnak kiképzett Szimion készíti: ki ha akarna sem tudna másforma ételt, sem jobbat, sem rosszabbat.

Az asztalra az öreg, zöld holyagosba csapoltatik bor, abból a szőlőhegyből és azon hordóból, a honnan és a melybe évtizedek előtt szürték apái. Az étterem hátulsó szögletén alig észrevehető kisdeg ajtón roskadt lépcsők vezetnek le a pinczébe. Többire az úr maga ereszkedik le bor vagy káposzta-lé után. De a hányszor megteszi a nyaktörő utat, egyszer mint másszor fogadást tesz, hogy molnárjával a rothadt lépcsőket kitataroztatja. De mind csak marad s pedig már néhány kecskebukát is hányt rajta. Utóbb is halála után fiára maradt a nagy munka.

Az ebéd koronája a hófehér komlós cipó, a háziasszony sok szép erényeinek főbbike. Búza szemelés, mosás, szárítás, örlés, liszthítés, szítálás, czók verés minden időben az ő szeme előtt és közre munkálásával történik. Szimion megdagasztja és beveti. De ha beteg, vagy az úr másuvá fordítá, az asszony dagasztja és süti ki. Nagy helyen hire is van a szép komlós czipónak. Azonban nem dicsvágy, nem is személyes érdeke késztetik az asszonyt ily sok baj leküzdésire. Kirekesztőleg férje kedviért teszi, aki szenvedélyes barátja a jó kenyérnek.

Az étteremből szűk pitvaron keresztül tágas, füstös ajtó vezet a cselédházba, mely téli- és nyári konyha is. A sütő kemence három véka lisztre van készítve, de a fél véka fehér liszt is csak ott süttetik ki. Majd minden sütéskor feljajdulás történik a nagy faprédára: s a háziúr meg is ígéri, hogy a jövő őszszel egy kisebb sütőkemenczét rakat a fazakassal. Ez is elmarad. Az alkalmatlanságot, mikor teheti, kikerüli. A tűzhelyen az erdőről most érkezett derekamnyi vastag, nyers bükkfa, melyet a szakács erős, izmos vállain alig bir béczepleni, gyeheknaként lángol. Egyre pattan körülötte a cserépedény. A szakács keveset gondol a romlással, mert van elég a hijuban. Osztán a házi rend azt tartja, hogy öszönként Décséről a fazakas a gyümölcs kertbe egy egész katlan cserépedényt éget, ami rendesen más őszig tart.

A szakácsnak sok ágazatu kötelességei kevés időt engednek a kellő tisztaságra: de oláh hajlamával össze sem fér az. Szennyes, szurkos ingben, télbe-nyárba elványolt mellrevalóban, piszkos surczal sűrög. A szakácsi fehér sipka helyett vállközépig lecsüngő bozontos haját avas zsirral pazarul kikenve, a tűz előtt hajszálairól nagy cseppekben gördül le a zsir. A csundóság a háziasszony csinos rendszerével sehogy sem férne meg, de a szakács férjének kedvence, a nyuláztatban nagy segítsége: azért békével túri, kárpótlásul pedig a főzés, sötés, kényelmesebb ágait személyesen teszi meg.

Künn a tornáczon, két tarkára festett tulipántos nagy láda: az asszony hozománya. Most ágynemük, vásznak, fonalak s gomolyák raktára. A más oldalon csolnak idomu öblös hársfa pamlag, egy vándor német készítménye: az úr délesti alvó és pipázó ülőhelye. Étel közt itt mosogatja Bembe cigány peczér a tálakat és tángyérokot.

A ház előtt magasan áll a két terebélyes hársfa, pujkák s apróbb baromfiak hálólhelye. Éjelenként a kakasszó innen pótolja az órahiányt; s a hosszas tapasztalás után jól hozzávetőleg.

Jobbágyai közül az életrevalóbb ficzkót kiválasztván, ez vezeti és folytatja a jobbágyokkal a mezei gazdaságot: az idén ugy, mint tavaly és a jövő éven is újítás és változtatás nélkül. Sem több, sem kevesebb a vetés, ha akarná sem szaporíthatná, mert a jobbágyok csak ennyit mivelhetnek. A megszokott mennyiséget készséggel mivelik. Azért több asztag, szénaboglya nincs az idén, mint a tavaly. Legfeljebb kevesebb, száraz vagy nedves időjárásakor. A kevesebbet rendin látja, de a többet hibáztatná, mint tulterjeszkedést s erő megfeszítést: csendes véralkata az efféléknek nem barátja.

A mezei gazdaság miben létét a bíró esténként eldiskurálgatja, mert az úr távol tartja magát minden belélegeződéstől: hogy magának s másnak is bajt ne okozzon, ne zsímbeljen s ne káromkodjék. És így csendesen teldegelnek napjai az édes semmitse tevés közt. Azon kívül az adás-vevés, üzértség vagy vállalatnak mind nem barátja, mert szerinte csalásra vezet, annak még hírét sem állhatja. Az áldott szokás és csendes vére a kicsapongástól eltartóztatják, a kacérság, trá-

gárság gyűlöletes hangok előtte. Még tréfából sem tűr kétértelmű szót. E szerint tétlensége védi az indulatosságtól: és szelid embernek tartatik. Apjáról öröklött vagyonát nem félszegesíti s mint apja, úri házat tart. És ezért jó gazdának nevezetik.

Csendes magány órái sok időt engednek az elmélkedésre. Csendes véralkata hijábalóságok helyett Istene, hazája s családja körével foglalkoztatják elméjét. A szükölködőkkel készséggel osztozik: még a német kéregetővel is: akit pedig nagyon gyűlöl, a németnek csupa nevére is vére fellázad: de ha szükségben látja, csak úgy könyörül rajta, mint felekezetszélén. A legnagyobb káromkodása körülte levőihéz: „Kergessen meg a német...”

Nemzetiségihez buzgón ragaszkodik. Ezért kész lenne életét s mindenét feláldozni. A magyarnak lealáztatása mardosó féreg keblében, mire mindig bánattal gondol. Neve napján mindig kiballag Dézsről *Kornis* cigány, a vén czimbalmos. Ebéd alatt a tűz helyen kedélyes hangokban elrezgeti Rákóczy szomorú nótáját. A jó házi úr szemeiből egyre hullnak könnyüi. Gyermekével felfogadtatja, hogy állandóul jó hazafiak legyenek.

Erős, ép testalkata daczol az élet viszontagságaival, hideget, meleget egyformán tűr. Betegséget és orvost csak hirből ismer. Csömör bajban izmos kocsisa megdörgölése, mi lován is számot tenne: mikor kornyadoz, egy cikk fokhagyma elnyelése, paprikás melegített bor vagy káposztatorzsa a biztos gyógyszerek.

A házi asszony a föddhetetlenségben s nemes tulajdonokban férjének szakasztott mása. Csupán egyben eltérő... a munkásságban. Egyébbe mindenbe ugyanazonosította természetét férjével: csakhogy munkás, és foglalatoság nélkül pillanatig sem lehet. Férje restelli a lármát és lótás futást: azért az asszony maga viszi végbe, csakhogy a cseléd bosszuságot ne okozzon. A ház terhét ő hordozza. Ha beteg, minden megáll. Állása mégis másodrangu. Ő akarja így. Többre nem vágyik. Férjéhez tisztelettel közelít. Kit még gondolatban sem kíván megbántani. Férje tegezi, ő uramnak szólítja. Ha annak rossz kedve van, ő is búsul: ha örvend, nevet véle.

A háztartás kevés gondot, s még kevesebb költséget igényel. A jobbágy majd mindent kiszolgáltat. A jobbágy felesége a kendert kinyövi, eláztatja, kiveti, megszáritja, kitilólja, meghéhel, ecseteli, megfonja, felmatolálja, megszővi és megfehériti. A gyapjút megmossa, héheli, fonja és szövi: a veteményes táblákat kigyomlálja. Buzát rostál, szemel és mos. A szobákat kimeszeli, kisúrolja. Őszszel két kappannak való csirkét, karácsonkor egy tojó tyúkot és 10 tojást hoz. Őszszel fél véka mogyorót, két füzér hiribi gombát, félkupa kömény magot: dézmába malacgot, bárányt, szinmézet, viaszat és fagyut ad. A hosszas szokás után nem teszi vontatva: az úrnő pedig, mint rendes tartozást, csendes vérrel beszedi és elrakosgatja. Zsiros, jó konyhát tart, vendéget s cselédet bőven ellát mindennel.

A jobbágy fiukból beszoktatott cseléd halálíg szolgálja földes urat. A cseléd közt idegen vagy új arcot nem láthatni: legfeljebb egy pár jobbágy fiu gyakor-

nokot. Biró, kocsis, szakács, peczér, bivalos... mind a régi. A szakács egyszerűen sütő, kertész és inas. Az ilyen cselédség a hosszas szolgálat után magát család-tagjául nézve, gazdája érdekeit ugyanazonosítja a magáéival. Gazdája vagyonát, marháját úgy tekinté, mint sajátját és nem tett megkülönböztetést. Beszélgetés közt úgy emlegette: ez a mi lovunk, a mi ökrünk, a mi pénzünk. Engedetlenség, csalás, lopás mind ismeretlenek voltak előtte. Hű és bizalmas cselédek voltak: milyenek korunkban nem léteznek.

A házi rend nem változott: minden aprólékosságokban megtartott. Még a déleesti rövid álmom is, a legyezés, a hely, hol tartaték és az ezutáni napirend a lefekvésig egyik nap úgy, mint másikon. A házi úrnak, asszonynak, a gyermekeknek megszokott ülő vagy dolgozó helyök volt, amin évhoszszat egyik sem változtatott.

Keresztelő, névnapok és a disznótor kivételes esetek valának... mikor a személyzet s az ételek is módosítottak, de másszor soha. Az úr csupa időtöltésből nem ment ki a házból. Látogatásra pedig csak ha meghivatott. Azonkívül ősszel egyszer Dézsre a Lucza napi vásárra és három évben egyszer tisztújító közgyűlésre. 1791-ik év nevezetes korszakot képezett napi rendén. A vármegye közgyűlésin országgyűlési követnek elválasztott. Nem kereste, s nem is dicsvágyból vállala el: csupán a törvény iránti tiszteletből. Hol írva vala: „hogy a magyar nemes a közbizalom által felruházott hivatalt becsülete vesztése alatt elvállalni tartozik”. Azért készséggel ment Kolozsvárra: s minden erőből igyekezett követi állásának megfelelni. Utóbb örömmel sieté ősi tűzhelyére, megelégedését csakis ott találván fel.

Az országgyűlés alatt a királyi biztostól ebédre hivatott. De a pazarul ellátott asztaltól ehen tért szállására: itt pedig azonnal szakácsára parancsolt, hogy vacsorára okvetetlen káposzta legyen, mert ma, vasárnap káposztának lesz vala rendi, de a nagy úr asztalánál minden volt egyéb, csak e jó magyar étel hiányzott. Éhgyomorral pedig nem szeret lefeküdni.

Kolozsváron és Marosvásárhelyen tul soha sem járt, nem is vágyott. És ezt ő nagy boldogságnak tartá.

Hámos lovait május 6-án rendesen fűre csapta, östve a kocsis hazavezette, hogy szegény legény vagy farkas meg ne rontsa. Mikor nejével utazott, a mi rendesen csak keresztelő, lakodalom vagy temetéskor történt, a lovak elejít cigány kovácsával megvasaltatta. Mikor pedig csak magára ment, mindig lóháton utazott késő vénségében is. Rendesen a gyeplősön, kocsisa meg az ostorhegyesen. Kocsisa mindég elől lovagolt, nyakában a csikóbőr, hosszú zacskó, hosszúszáru borgai pipákkal, aczél, kova s bikkfa taplóval jól ellátva. Előtte a nyeregkápán hatalmas borzbőr tarisnyába szép fehér komlós czipó, ösztövére füstös szalonna, vörös hagyma s jó kulacs bor... ha szinte csak a szomszéd helységig utazott is. Az úr oldalán széles, rezes kard zöld szijjon csüngött, ráakasztva hatalmas nádbot rezes kókkal. A nyeregkápán cifra török pár pisztoly, töltetlen

és kova nélkül. Csinos inneplő mentében, pazarul kihányt nadrágban, kiborotválkozva s bajuszát vastagon kipödörve. Nadrága két zsebeiből acél óraláncok csüngöttek két zsebbeli nagy rézóráról, tompák, tányérnagyságu óratokban mindkettő, s fölül rajta szarvasbőr zacskóval is ellátva, hogy a surlódástól óva légyenek. De egyik sem jár. Csupa divatos szokásból viszi magával az útra.

Utjáról haza jövén, első gondja volt lovairól a patkót levonatni s tüstént mezőre bocsátani: hogy ok nélkül ne fogyasszák a takarmányt. Megtörtént, hogy tavasztól késő őszig sehova sem járt, a kopár legelő daczára szerfölött elhiztak lovai: egyáltalában mindég kövérek voltak, mert sebesen soha, mindig halkkal járta. Kocsisának csak ritka, kiváló esetben volt szabad ostort bocsátani: az ostor helyét lova oldalán szégyennek tartá. A néző a ló lustaságát következtetvén e jelről.

Neje s gyermekei iránt nagy szeretettel viseltetett. Főleg nejét úgy nézte, mint szeme fényét és jó kedvében a ház koronájának nevezte. Neje nélkül mi rövid időre sem tudott ellenni: azonban nem enyelgett s nem tréfált vele. Ritkán, ezeribe egyszer csókolta meg nejét vagy gyermekeit, azt is titkon, nem a más jelenlétiben. Még szót is ritkán s csak négy szem közt váltott valamelyikkel. Az enyelgést, csacsogást gyengeségnek s férfiatlanságnak nevezte. Gyermekei előtt nagy tekintélyt tartott, a kik még a férfikorban sem ültek le, se pipára nem gyújtottak apjuk előtt.

A háznál kirekesztőleg egy akarat volt... a háziuré, melynek apraja nagygyja készséggel hódolt. Csendes, komoly, hallgatag modora kegyeltetett. Tisztes személye valami főbb lénynek nézeték: kit utánozni s tisztelni köteles családja. Hallgatag módját mindnyája utánzá: a házban s udvaron ritkán lehetett szót hallani, csendesen, hallgatva tette kiki a magáét zörej, csattogás nélkül. A sok szó szegénységnek, sebes mozdulat hobortosságnak: a cifra kitétel, hajlongás, ide-amoda kapkodás, a bőbeszéd német comedíanak s únalmasnak tartaték.

Világi és országos bajokkal nem bajlódott. Mint született nemes, az adminisztráció körén kívül állva, nem függött senkitől. Szabad volt, mint Isten szabad levegő madara. Kiváltsága adón, közterhen túltette. Egyedül törvénye, de ember nem parancsolt. Szabadalmait ismerte és becsülte. Helyzetét s körét jó tapintattal s tiszta ítélő tehetséggel fel tudá fogni. Amiye volt, azt kiválólag szerette s becsülte. A máséra nem vágyott, nem kívánta. Az ő szemei előtt neje volt legszebb, okosabb s jobb gazdasszony: gyermekei a jobbak, ételei, kenyere, bora s gyümölcssei izletesebbek: gémes kútjából a víz legfrisebb: lovai legjobbak, házirendje s kényelme legkitünőbb. Sajátját annyira túlbecsülte a másén, hogy szőlőjébe idegen szőlővesszőt s kertjébe idegen oltóágot behozni nem engedett. A másét eltúrte, elnézte: más dolgába nem avatkozott. A magáéval megelégedett.

Ezeken kívül szerette királyát, hazáját, ősei hitét és szabadságát. Boldog volt ő maga s arra tört, hogy boldogok légyenek utódai.